

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ІГОР У РОБОТІ З ДІТЬМИ

Народна педагогіка вимагає, щоби батьки, учителі, вихователі піклувались про фізичний розвиток дітей, всіляко заохочували їх до рухів.

«Як дитина бігає і грається, так їй здоров'я усміхається», - стверджує прислів'я.

Народні рухливі ігри - важливий засіб виховання дітей дошкільного віку. Українські народні ігри живуть в народі з давніх-давен. Вони формували характери дітей, розвивали мову, пам'ять, школу рухів. Народні ігри є засобом ознайомлення дітей з особливостями життя народу, його традиціями.

Останнім часом активно відроджуються культурні цінності нашого народу, які донедавна були забуті та викоріненні зі свідомості українців. Одним із таких культурних надбань є народна гра, яка відображає характер, темперамент, почуття, побут, звичаї українців.

Народні рухливі ігри - неоціненний виховний скарб, який залишили нам наші прадіди. У результаті життя й побуту мільйонів людей протягом віків в Україні сформувалися самобутні народні ігри, які шліфувались і перевірялись досвідом людей багатьох поколінь. У них як у дзеркалі відображаються звичаї нашого народу, їх побут й уявлення про світ. Кожна гра, кожна забава має свої специфічні функції та розвиває фізичні й моральні якості.

Використання українських рухливих ігор в освітньо-виховному процесі має свою специфіку. У першу чергу, при виборі народної гри необхідно враховувати всі вимоги, що стосуються вибору рухливої гри, зокрема: врахування педагогічних завдань, рухової підготовленості, рухового досвіду, інтересів та уподобань дітей, місця в режимі дня, пори року, температури повітря та умов проведення.

Народні рухливі ігри - важливий засіб виховання дітей дошкільного віку. Правильно підібрані ігри сприяють гармонійному розвитку організму дошкільників. Різноманітні рухи та ігрові дії дітей ефективно впливають на діяльність серцево-судинної, дихальної та інших систем організму, збуджують апетит і сприяють міцному сну.

Звичайно ж, народні рухливі ігри займають чільне місце у фізичному розвитку дітей, зміцненні їхнього здоров'я, формуванні здорового способу життя. За допомогою ігор у них закріплюються та вдосконалюються вміння і навички:

- з основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, лазіння, метання, рівноваги),
- розвиваються фізичні якості (сила, спритність, гнучкість, витривалість).

НАРОДНІ ІГРИ МАЮТЬ ОЗДОРОВЧЕ, ОСВІТНЄ, ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ

Оздоровче: сприяють гармонійному росту організму дитини; формують правильну поставу; загартовують організм; підвищують працездатність; зміцнюють здоров'я.

Дійсний оздоровчий ефект має проведення народних ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, збільшує рухливість суглобів, міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань.

Освітнє: формують рухові вміння та навички з бігу, стрибків, метання тощо; розвивають фізичні якості - швидкість, силу, спритність, гнучкість, витривалість; дають основи знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю тощо.

Виховне: виховують моральні та вольові якості дітей; любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами.

Добір українських народних ігор для фізичного виховання. Гра доволі рано входить у життя дітей - уже на першому році дитини. «Дитина граючись живе, - писав Т. Лубенець, - і живучи грається». Діти будь-якого віку знайдуть собі гру до смаку. Але не можна абсолютно, раз і назавжди, установити постійні схеми, але в загальних рисах треба добре обдумати, яку саме гру можна проводити з дітьми того чи іншого віку, маючи на увазі дитячу психіку, що з роками змінюється, як і самі захоплення й бажання дитини.

КЛАСИФІКАЦІЯ НАРОДНИХ ІГОР

Народні ігри можна класифікувати за такими групами:

- дидактичні,
- рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом,
- рухливі хороводні ігри,
- ігри мовленнєвої спрямованості,
- обрядові та звичаєві ігри.
- ігри історичної спрямованості.
- ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу.

Дидактичні ігри — це ігри розумової спрямованості які потребують використання раніше набутих знань, кмітливості, активної мислительної діяльності. Народні дидактичні ігри вчать дитину ненав'язливо, легко, захоплюють змістом так, що вона навіть не помічає того навчання. У скарбниці народної дидактики є дидактичні ігри для будь-якого віку. Наприклад, для найменших: «Кую- кую чобіток», «Гу-ту-ту, варю кашу круту», «Сорока-ворона»; для старших: «Чорне та біле», «Фарби», «Крас-ка», «Дід Макар», «Фанти», «Бірка», «Кури» та ін.

Народні рухливі ігри з обмеженим мовленнєвим текстом – це ігри, які потребують використання раніше набутих знань, кмітливості, активної рухової діяльності. Під час проведення таких ігор діти промовляють примовки, лічилки та ін., що сприяє опануванню першим елементам грамотності. До таких ігор слід віднести “Панас”, “Котилася торба”, “Їду, їду”, “Звідки ти?”, “Жмурки”, “Горюдуб”, “На чім стоїш”, “Іваночку, покинь схованочку”, “Зайчик і Бурчик”, “Бочечка”, “Квочка”, “Ірву, ірву горішечки” та ін.

Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. На першому плані — слова, рухи — нескладні (ходіння в колі), по закінченні слів, співу можливий біг. Серед таких ігор найвідоміші: «Огірочки», «Галя по са-дочку ходила», «Подоляночка», «Перепілочка», «Ой ягіл, ягілочка», «Іде, іде дід» та ін. Обрядові та звичаєві ігри передають життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки.

Обрядові та звичаєві ігри сприяють ознайомленню дітей з обрядами і традиціями українського народу, передають характерні події з його життя: веснянки, калиту, великодні, купальські ігри, косовицю, початок жнив тощо. Сезонно-обрядові ігри добираються відповідно до сезону і календарних свят. Перед святом Івана Купала доречно з дітьми розучити народну гру «Горю-дуб»; перед Благовіщенням – «Перепілочка», «Кривий танець»; на свято Стрітіння – «Горобейко», «Ой летіла зозуленька»; на Новий рік чи Різдво – народну гру «Калита» тощо. Серед ігор розважального характеру, в яких відбито народні звичаї, слід відмітити: «Ягілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить гарбуз по городу», «Ой на горі жито», «Ой є в лісі калина» та ін.

Ігри історичної та соціальної спрямованості відбивають характер тієї епохи, коли вони складались. У їх змісті трапляються архаїзми, як для нас, гравцями ви-ступають «пан», «король», «цар», «царівна». Це ігри: «Король», «У короля», «Воротарчик», «Пускайте нас», «Нема пана дома», «У відьми», «Дзвін», «Прослужив я в пана рік», «Кружок» тощо.

Ігри побутової спрямованості відображають у своєму змісті буденне життя людей, працю українського народу (землеробство, рибальство тощо) наприклад: «Жили у бабусі...», «Ой су-сиди, сусідоньки», «Здрастуй, сусіде», «Куй-куй, ковалі...», «Як було у баби...». Чимало серед них ігор з сюжетами про сімейне життя: «Батько», «Батько й діти», «Горщечки», «Гладушики», «Сімейка» тощо.

За своїм походженням і суттю народні рухливі ігри орієнтовані на масове сприйняття і засвоєння, бо за змістом і формою рухи в них прості та доступні. Ці ігри характеризуються внутрішнім багатством змісту, супроводжують життя народу, виховують національну психологію, характер, свідомість.

Ігровий фольклор дуже різноманітний. Це дає можливість **класифікувати народні ігри й виділити такі групи:**

1. Ігри-пастки - характеризуються тим, що ведучий повинен переловити всіх гравців один або з допомогою спійманих ним у ході гри. Усі ці ігри починаються з лічилки, супроводжуються діалогами, піснями. Наприклад: «У ведмедя в бору», «Дідусь-ріжок», «Горщечки», «Шуліка» та ін.

2. Ігри драматизовані - у них розігрується яка-небудь дія, також супроводжувана діалогом, піснею. Це такі ігри, як «Фарби», «Пекар», «Гуси-лебеді» та ін.

3. Ігри хороводні - учасники ходять по колу зі співом і танцювальними рухами: «Коровай», «Яблунька», «Зайчєня», «Просо», «Мак» та ін.

4. Словесні ігри-фанти - для них характерний напружений діалог, іноді з віршованим зачином. До цієї групи входять такі ігри: «Як тебе звать?», «Садівник», «Козубенька», «Тільки на цю букву» та ін.

5. Ігри з дидактичною спрямованістю - передбачають закріплення знань і вмінь з предметів загальноосвітнього циклу: «Білки, жолуді, горіхи», «День і ніч», «Гуси-лебеді», «Горобець» та ін.

6. Обрядові та звичасві ігри - передають характерні події з життя українського народу. У давні часи такі ігри проводилися у певні пори року, в дні календарних свят і супроводжувалися обрядовими піснями (колядками, щедрівками, веснянками, гаївками тощо) та хороводами. Деякі з них починалися магічними звертаннями-закличками до сил природи, птахів. Серед ігор цієї групи - «Кривий танець», «Горішок», «Подоланочка» та ін.

7. Ігри мовленнєвої спрямованості - народні рухливі ігри з обмеженим словесним текстом. У них текст подається у формі лічилки, примовки, перегукування. Ця група ігор досить численна: «Панас», «Їду, їду», «Звідки ти?», «Піжмурки», «Горюдуб», «Котилася бочка...», «На чім стоїш?», «Іваночку, покинь схованочку», «Зайчик і Бурчик», «Бочечка», «Квочка», «І рву, і рву горішечки» та ін.

8. Ігри історичної та соціальної спрямованості - відображають характер тієї епохи, в яку вони створювалися. Це такі українські народні ігри, як «Король», «Воротар», «Відьма», «Дзвін», «Прослужив я в пана рік», «Колесо» та ін. У їх змісті трапляються архаїзми, наприклад: «пан», «король», «цар», «царівна».

9. Ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу. Основна функція ігор цієї групи - виховання національної самосвідомості. У таких іграх знайшли своє відображення трудові процеси українського народу (землеробство, тваринництво, ковальство, мисливство, рибальство тощо). Саме такими є ігри «Гуси», «Нема пана вдома», «Коваль».

10. Ігри-забави та ігри-атракціони. Ці ігри носять естафетний характер з елементами змагань: стрибки на одній нозі, метання м'ячів у рухому ціль, перетягування каната, ходьба на низьких ходулях, підстрибування та ловіння ласощів (бублика, цукерки) зубами («Бій півнів», «Перетягування палиці», «Пес»), ігри комічного характеру («Ледачий Гриць»). Сюди ж можна віднести гойдання на гойдалках, катання на саморобних каруселях, лазіння по гладкому стовбуру, ліплення снігової баби тощо.

11. Ігри великої, середньої рухливості та малорухливі (залежно від ступеня фізичного навантаження).

12. Ігри з ходьбою, бігом, лазінням (розподіляються за характером руху, що переважає).

Народні ігри як фольклорний жанр мають специфічні особливості. Це ігри гуртові, вони об'єднують від 10-ти до 20-ти і більше дітей, їх структурна особливість дозволяє об'єднати всіх бажаючих грати.

Народні ігри можуть проводитись у будь-якій обстановці: у помешканні й на галявині, на подвір'ї і біля ставка, на лузі і на річці.

Малі форми фольклору є першими художніми творами, які чує дитина з раннього віку: вслухаючись у слова потішок, їх ритм, малюк грає в ладушки, притупує, пританцьовує, рухається в такт тексту, що вимовляється.

Особливо ефективно використовуються малі фольклорні форми у період адаптації дитини до нових для нього умов дитячого садка. Під час «важкого»

розставання з батьками можна переключити його увагу на яскраву барвисту іграшку (кота, півня, собаку), супроводжуючи її рух читанням потішки.

За допомогою народних пісень, потішок можна виховувати у дітей позитивне ставлення до режимних моментів: умивання, причісування, прийому їжі, одягання, укладання спати. Знайомство з народною потішкою розширює світогляд дітей, збагачує мову.

Обдумуючи, які ігри запропонувати дітям, слід урахувувати природні умови. Скажімо, гуляючи в лузі, доречно пограти в «Гусей», «Віночок», «Подоляночку»; біля водойми - у «Міст», «Качок і рибалок», «У річку гоп»; у лісі - у «Грибок» «Горішок» тощо.

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ГРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» рекомендовано перелік рухливих ігор, проте українські народні рухливі ігри не розглядаються самостійним елементом роботи, а асимілюються з іншими видами ігор у контексті роботи з удосконалення основних рухів дошкільників, в основному – за використання таких видів рухливих ігор, як ігри-естафети та ігри-забави.

Стосовно використання українських народних рухливих ігор як засобу фізичного розвитку дитини, слід зазначити, що цей аспект у змісті чинних програм дошкільної освіти відображено у завданнях стосовно організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми усіх груп, починаючи з групи раннього віку (3-й рік життя).

Так, наприклад, із дітьми раннього віку (перший, другий рік життя) використовують переважно індивідуальні ігри-забавлянки (або з двома-трьома дітьми): «Кую, кую чобіток», «Мишечка-скреботушечка», «Дибки-дибки», «Печу, печу хлібчик», «Тосі, тосі», «Сорока-ворона», «Зайчику, зайчику, де ти бував?», «Котику сірень кий», «Ой чук, чук».

Із досвіду можна сказати, що з дітьми третього-четвертого року життя народні ігри бажано проводити на прогулянці. Текст слів у іграх простий, це переважно заклички: «Дощику, дощику», «Вода холодна», «Зозулю-кавулю», «Вийди, вийди, сонечко», «Гайку, гайку», «Ой ходила Марусенька»;

рухливі хороводні ігри: «Курочка-чубарочка», «Кізонька», «Де ж наші ручки?», «Подоляночка»; ігри парами: «Моталки», «Дрібу-дрібу-дрібушечки».

Дітям п'ятого року життя доступні і складніші ігри: «М'яч сусідові», «Не лови гав», «Хто швидше», «У навбитки», «У кидка» (розвиток окоміру, спритності, сили, координації рухів). Окрім цих ігор пропонуються хороводи, але вже з різними атрибутами - віночком, хусточкою, стрічкою.

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку можна поділити на кілька груп.

До першої групи належать рухливі ігри з текстом-діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне - біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та ін.

До другої групи належать хороводні ігри зі співом. Текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку», «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та ін.

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Ягілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та ін.

Чимало народних ігор стануть у пригоді вихователю для закріплення звуковимови, звуконаслідування. Серед них: «У волосянку», «Рядки», «Гуси», «Ку-ку, ку-ку, птичко мала», «Прослужив я в пана рік», «Задумала бабусенька», «Довгоносий журавель» та ін.

Народні хороводні ігри проводяться в ранковій годині, на прогулянці, в другій половині дня. Вони також входять до складу занять з усіх розділів програми, ними бажано закінчувати заняття для піднесення емоційного тону дитини. Без хороводних ігор не може обійтись жодне народне свято чи розвага.

Усну народну творчість можна використовувати в усіх формах роботи з фізичного виховання :

рухово-творчі заняття, засновані на одному з видів усної народної творчості; сюжетні фізкультурні заняття з "вкрапленням", "вплітанням" елементів казки (проводяться у формі "рухового" розповіді);

театралізовані фізкультурні заняття з використанням імітаційних, мімічних і пантомимических вправ, інсценувань та ігор-драматизацій; музично-ритмічні заняття, засновані на народних танцях і танцях, іграх і хороводах, з використанням народних пісень і мелодій;

ігрові фізкультурні заняття (використовуються народні ігри та ігри з казковими героями);

інтегровані фізкультурні заняття, що поєднують фольклор і фізичні вправи.

Основною умовою успішного впровадження народних рухливих ігор в життя дошкільнят завжди було і залишається глибоке знання і вільне володіння великим ігровим репертуаром, а також методикою педагогічного керівництва. В основному вона не відрізняється від методики інших рухливих ігор, але можна виділити деякі особливості характерні для організації та проведення народної гри:

- Пояснюючи нову народну гру, в якій є зачин (лічилка, певалка, жеребкування), дорослому не слід попередньо розучувати з дітьми текст, його бажано ввести в хід гри несподівано. Такий прийом доставить дітям велике задоволення і позбавить їх від нудного трафаретного знайомства з ігровим елементом. Діти, вслухаючись у ритмічне поєднання слів, при повторенні легко запам'ятовують зачин.
- При поясненні сюжетної народної гри вихователь попередньо розповідає про життя того народу, на чю гру їм належить грати, показує ілюстрації, предмети побуту і мистецтва, зацікавлює національними звичаями, фольклором.

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ З ДОШКІЛЬНИКАМИ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР

1. ПІДГОТОВКА ДО ГРИ

Вибір гри. Успіх ігрової діяльності, а також позитивний фізіологічний і емоційний вплив на гравців залежать насамперед від правильного вибору гри. При виборі гри потрібно враховувати форму її проведення: заняття, фізкультурно-оздоровчий захід у режимі навчального дня (динамічна перерва, фізкультурне свято, фізкультурна розвага), ігри дітей в сім'ї тощо.

Вибір гри залежить від місця проведення:

- на свіжому повітрі можна проводити майже всі народні та рухливі ігри з великою інтенсивністю та обсягом;
- у невеликому, вузькому залі можна проводити ігри з шиккуванням команд у шеренги і колони, а також ігри, в яких гравці беруть участь по черзі.

Звертаємо увагу, що ігри, естафети повинні проводитись у чистому, провітреному спортзалі або пристосованому приміщенні. Вибір гри залежить від наявності у ЗДО інвентарю та обладнання, а також від поставлених педагогом на занятті оздоровчих, освітніх і виховних завдань.

Підготовка місця для гри. Задля проведення ігор, естафет на свіжому повітрі необхідно підготувати майданчик із рівною поверхнею. Велике значення щодо цього мають зелені насадження, які захищають його від вітру й куряви, освіжають повітря, надають тінь. Якщо гра проводиться в залі, необхідно його провітрити, помити підлогу, спортивні прилади розмістити так, щоб під час гри вони не заважали. Для відпочинку гравців, що виходять з гри, потрібно поставити кілька гімнастичних лав.

Підготовка інвентарю та обладнання. Для проведення ігор, естафет використовують такий інвентар та обладнання: м'ячі малі, великі, набивні; естафетні палички, кубики, обручі, скакалки, стійки (заввишки 1,5 м), кеглі (пластмасові пляшки із саморобними малими м'ячами на закрутках), різнокольорові прапорці, лави, палиці, мішечки з піском. Для вихователя: свисток, секундомір, крейда, магнітофон та інше обладнання. Бажано, щоб інвентар був яскравим, кольоровим, добре помітним у грі, відповідав за вагою та розмірами віку гравців.

Вихователь завжди повинен пам'ятати про правила техніки безпеки дошкільників під час проведення ігор та естафет. Досвід підказує, що для проведення з дошкільниками (особливо середнього дошкільного віку) естафет не можна використовувати малі прапорці на тоненькій палиці (прапорцем можна влучити в око, на нього під час бігу можна впасти і т.п.). Слід використовувати такий інвентар, який при падіннях дітей, необережній передачі не зашкодить їхньому здоров'ю.

У сюжетних іграх використовують маски, костюми "героїв" ("Вовк", "Коза", "Зайчик", "Рибак", "Козак" та ін.).

Оголошення назви гри; розміщення гравців, команд; вибір ведучих. Педагог спочатку оголошує назву гри чи естафети. Потім ділить дітей на

команди різними способами: на розсуд вихователя; шляхом розрахунку; фігурного марширування; за призначенням капітанів команд.

Способи вибору команд і ведучих гри. Вибирати команди, ведучих можна за допомогою лічилок, які дають можливість швидко організувати гравців, спрямувати їх на об'єктивний вибір ведучих. Лічилки відрізняються чіткістю, ритмічністю.

Крім лічилок, традиційно існує й жеребкування. Найчастіше воно застосовується в тих випадках, коли дітей потрібно розділити на дві команди.

Ще один спосіб вибору ведучих – виділення його за загальною згодою дітей. Цей прийом має велике значення у педагогіці, тому що дозволяє виявити колективне бажання дітей, які вибирають найбільш активних.

Інколи керівник гри сам призначає ведучих. Як правило, до цього вдаються тоді, коли діти ще не знають один одного і не можуть швидко вибрати найбільш гідних гравців.

Пояснення гри. Успішне проведення гри залежить від педагогічного таланту, артистичної майстерності, організаторських здібностей вихователя, його вміння дохідливо, коротко, цікаво пояснити гру, вміло керувати її процесом, бути об'єктивним та уважним в оцінці ігрових дій дошкільників. При поясненні гри вихователь повідомляє ще раз назву гри, розповідає про роль кожного гравця, мету і хід гри, завдання ведучих і гравців, правила гри.

Коли вихователь проводить гру з шикуванням дітей у коло, то й сам стоїть у колі. Якщо гравці розподілені на дві команди та розміщені одна проти другої, тоді вихователь стоїть між командами.

Для кращого засвоєння гри дітьми рекомендуємо супроводжувати пояснення гри показом окремих рухів гравців. Правила гри пояснюють докладно лише у випадках, коли гру проводять уперше. Після пояснення гри вихователь перевіряє, чи всі гравці розуміють її правила.

2. ПРОВЕДЕННЯ ГРИ

Після розміщення гравців на майданчику, пояснення гри і її правил гра починається за умовним сигналом вихователя (свисток, сплеск у долоні).

Ігри сюжетного характеру (“Кіт і мишка”, “Гривеньки”), де немає змагального моменту, не потребує особливо чітких команд. Такі ігри можна розпочинати за вказівкою, висловленою спокійним голосом: «Раз, два, три – гру почали!» Під час гри вихователь уважно стежить за її ходом і поведінкою гравців.

Завдання вихователя:

- керувати грою;
- подавати команди, розпорядження, звукові та зорові сигнали;
- робити вказівки по ходу;
- самому брати участь у грі, виконувати головну або другорядну роль;
- спостерігати за загальним станом і самопочуттям кожного дошкільника.

Навчання дітей рухливих ігор доцільно починати з простих – некомандних ігор, потім перейти до перехідних і завершити складними – командними.

До більш складних ігор слід переходити своєчасно, поки дошкільники не втратили зацікавленості до вивчених раніше ігор. При цьому важливо спиратися на досвід, якого діти набули під час ігрової діяльності, тобто кожна нова гра має ґрунтуватися на грі вже засвоєній і добре відомій. Це допоможе закріпити навички та вміння, необхідні дитині для участі в грі.

Керівництво процесом гри

Керівництво грою, безперечно, найважчий і водночас вирішальний момент у роботі педагога. Керівництво грою виключає спостереження за діями учасників і колективів, усунення помилок, показ правильних індивідуальних і колективних прийомів, припинення виявлень індивідуалізму, грубого ставлення до товаришів, регулювання навантаження протягом усієї гри.

Щоб невпинно стежити за грою, педагог повинен бачити всіх учасників. У складних іграх з великою кількістю гравців слід залучати суддів-помічників.

Виправляти помилки слід безпосередньо в процесі гри або під час спеціальної перерви, коли всі гравці мають залишатися на місцях. Пояснювати, в чому помилка, треба стисло, а потім продемонструвати правильну дію. Іноді корисно педагогові самому включитися в гру, щоб показати, як правильно діяти в тих чи інших випадках. Якщо цих прийомів недостатньо, використовують спеціальні вправи, розбирають ігри з поясненням дій на дошці, макеті.

Вихователь разом із музичним керівником повинні старанно підготуватися до проведення гри: вивчити правила, вірші та пісні, якщо вони її супроводять. Перш ніж розпочинати гру, бажано зацікавити дошкільнят. Наприклад, готуючись до проведення гри “Пташки і кіт”, вихователь під час прогулянки звертає увагу дітей на котика, який легко ходить, бігає та стрибає, або на пташок, що дзьобають зернятка, швидко літають.

3. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ГРИ

Гру потрібно закінчувати своєчасно, коли гравці отримали достатнє емоційне і фізичне навантаження. Закінчують гру за сигналом вихователя організовано: зупиняють гравців, підраховують результати, оголошують переможців.

Пам’ятаючи про педагогічне значення гри, вихователь відзначає тих, хто правильно виконував рухи, виявляв спритність, рішучість, кмітливість, дотримувався правил, виручав товаришів по команді, проявляв ініціативу, а також називає тих, хто порушував правила і заважав проводити гру. Вихователь називає переможця або переможців, команду-переможця.

Підводити підсумки гри, естафети слід у цікавій формі, щоб викликати в дошкільників бажання наступного разу досягти ще кращих результатів.

Отже, підведення підсумків гри – один із необхідних елементів методики їх проведення. Важливо, щоб умови сприяли правильному процесу гри, розвитку дитячої творчості, прищепленню організаційних здібностей, доброму засвоєнню вимог.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР З ДОШКІЛЬНИКАМИ РІЗНОГО ВІКУ

Специфіка проведення народних рухливих ігор з дітьми різного віку визначається необхідністю урахування їхніх фізіологічних, анатомічних, емоційно-психологічних особливостей у різні періоди дошкільного дитинства.

3–4-й роки життя (молодша група)

На третьому році життя діти не мають досвіду проведення колективних ігор. Вихователь лише розпочинає роботу щодо залучення малюків до гуртової (колективної) гри. У цьому віці дошкільників не цікавить результат гри, їх цікавить сам процес руху. Усі діти у віці 3-х років виконують одні й ті ж рухи (бігають, ходять, стрибають тощо). При проведенні рухливих ігор з малятами цього віку слід зважати на те, що у них слабо розвинена рівновага.

Діти 3–4-х років особливо емоційно реагують на образи та сюжет рухливої гри. Зміст рухливих ігор має бути нескладним, сюжет – простим і зрозумілим малюкам. Також слід обирати ігри із невеликою кількістю ролей (усі малюки – “зайці”, вихователь – “мисливець”; усі діти – “миші”, вихователь – “котик”).

Для кращого засвоєння гри, особливо у молодших підгрупах, рекомендується найскладніші моменти пояснювати жестом і показом деяких рухів. Перед цим бажано нагадати дітям, як треба бігати, стрибати, лазити, кидати тощо. Іноді основний рух можна виконати кілька разів; до початку гри.

Особливістю методики проведення рухливих ігор з дошкільниками цього віку є те, що роль ведучого в іграх перебирає на себе вихователь.

Для дітей дошкільного віку, руховий досвід яких дуже малий, рекомендуються ігри сюжетного характеру з елементарними правилами і простою структурою (“Мак”, “Іди, іди, дощику”). Потрібно враховувати ступінь організованості дітей, їх дисциплінованість, якщо вони недостатньо організовані, то потрібно підібрати гру меншої рухливості і проводити її в колі.

Тривалість рухливої гри для дітей 3-го року життя становить у середньому 5–7 хв. з повторенням кожної гри 3–4 рази. Для дітей 4-го року життя рухлива гра триває 6–8 хв., повторюючи гру 3–5 разів.

5-й рік життя (середня група)

У дітей середньої групи інтерес до рухливих ігор значно зростає. Їм подобається бігати, наздоганяти або тікати один від одного. Поступово вони починають цікавитись результатами гри, намагаються влучити м'ячем у ціль, пролізти під дугою, не торкнувшись її, спіймати дитину.

Дітям 5-го року життя притаманна надмірна рухливість та невміння раціонально використовувати свої сили.

Для регулювання фізичного навантаження у народній рухливій грі застосовують різні методичні прийоми: зменшують або збільшують її тривалість, змінюють дистанцію, яку пробігають діти, спрощують або ускладнюють правила, вводять невеликі паузи для відпочинку або аналізу помилок.

Протягом року зміст ігор поступово ускладнюється. Продовжується робота з опанування дітьми ігровими колективістськими навичками, особливо в рухливих іграх із великою кількістю учасників. За методкою проведення ігор даного виду з дітьми 5-ти років гра може проводитися з усією групою дітей лише за умови міцного опанування її правилами та правильними руховими діями усіх учасників.

Загальна тривалість рухливої гри у середній групі – 8–10 хв., кількість повторень гри – 3–5 разів.

6 та 7-й рік життя (старша група)

У цьому віці рухи дітей стають більш чіткими та свідомими, вони мають довільний характер. Впевненість у виконанні основних рухів (ходьби, бігу, різних видів стрибків, метанні) дозволяє дошкільнику включатися в народні рухливі ігри більшої рухової складності та інтенсивності.

Під час проведення ранкових та післяобідніх прогулянок необхідно проводити три-чотири рухливі гри, що знайомі дітям.

Залежно від підготовленості дітей правила гри можна спростити або трохи ускладнити. Наприклад, у грі “У ведмедя в борю” замість одного “ведмедя” призначають двох, що ускладнить дії гравців і вимагатиме від них більшої уваги.

Правила гри для дітей 6–7-ми років пояснюються докладно тоді коли гра проводиться вперше. При повторенні тільки нагадують основний зміст. Коли гру ускладнюють, то пояснюють додаткові правила та способи виконання.

Важлива умова для проведення гри і в старших групах – правильне комплектування команд, які повинні бути рівноцінними за силами і за кількісним складом. Для цього використовують розрахунок, фігурне марширування або капітани самі вибирають почергово своїх гравців. Тільки після цього можна розпочинати гру за умовним сигналом.

Вихователю при підборі рухливих ігор слід урахувувати необхідність активного розвитку фізичних якостей дошкільників старшого дошкільного віку, більш активно добирати народні рухливі ігри на розвиток основних рухів.

Роль ведучих у народних рухливих іграх у старшій групі виконують самі діти. Активна участь вихователя в грі не потрібна.

Керівництво рухливою грою з боку дорослого полягає у нагадуванні правил, легких підказках або коментарях по ходу гри, спостереженні за фізичним станом кожного з гравців та наданні необхідної допомоги. Епізодичне втручання дорослого повинно сприяти корекції ходу гри, поживленню ігрових дій та її емоційної атмосфери.

При підведенні підсумків рухливої гри педагог звертає увагу, перш за все, на якість виконання правил гри та ігрових дій з метою їх подальшого покращення. Для дошкільників 6–7 років при підведенні підсумків гри важливо наголосити на дисциплінарних моментах, відзначити кращих гравців, заохотити несміливих або сором’язливих дітей похвалою.

Кожна народна рухлива гра, яка має чітке закінчення, у роботі зі старшими дошкільниками повторюється 3–4 рази й триває 10–12 хв.

Обов'язковою умовою проведення командних рухливих ігор у старших групах є правильне комплектування команд. Команди мають бути рівні за силами й складом.

Існує кілька способів поділу гравців на команди:

1) за допомогою рахунку. За таким розподілом діти шикуються в шеренгу, а потім розраховуються за такою кількістю номерів, скільки команд має бути в грі. Але за таким способом розподілу, команди не завжди формуються рівні за силами;

2) способом фігурного марширування, яке здійснюється наступним чином: діти перешикуються з колони по одному в колону по два, по три, де кожна з новоутворених колон – одна з команд. Слід зазначити, що такий розподіл гравців не потребує багато часу;

3) за попереднім призначенням капітанів. На початку гри діти можуть самі обрати капітанів залежно від кількості команд. Призначені капітани по черзі обирають гравців. Це дає змогу швидко укомплектувати команди, рівні за силами.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РУХЛИВИХ ІГОР З МУЗИЧНИМ СУПРОВОДОМ

Рухлива гра сюжетного характеру з музичним супроводом викликає у дітей більшу зацікавленість і проходить значно жвавіше. Музика піднімає настрій дитини, змушує її рухатися енергійніше, красиво, відповідно до характеру і форми музичного твору. Використання музики під час проведення українських народних рухливих ігор є одним з активних спілкувань дитини з музикою. При цьому одночасно вирішується завдання фізичного і музичного виховання дошкільників.

Добираючи музику до гри, потрібно враховувати вік дітей, особливості сприйняття, рівень музичної підготовленості, а також анатомо-фізіологічні можливості рухового апарату. Кожний рух у грі має своєрідний характер, тому важливо знайти для нього відповідний музичний супровід. Наприклад, біг, стрибки на місці або з просуванням вперед потребують легкої, бадьорої музики; плавні рухи руками, повільна ходьба – наспівної, спокійної.

Так, наприклад, говорять: “Послухайте, діти, як ходить перевалюючись клишоногий ведмідь і реве низьким голосом”. Музика повільна, у низькому регістрі. Або: “Послухайте, діти, яка весела, швидка музика, у високому регістрі, це зайчики весело стрибають на галявині, горобчики шукають щавель, бігаючи з місця на місце”.

Музичні твори для ходьби та бігу в різному темпі, підскоків, стрибків підбирають яскраві, виразні, з чітким фразуванням контрастного характеру. Не можна довільно змінювати темп музики, підлаштовувати його під рухи дітей, доповнювати акорди, робити купюри. Це порушує характер музики, негативно впливає на її правильне сприйняття. У рухливих іграх основна роль відводиться руховим завданням, і музика повинна сприяти їх виконанню.

Рухлива гра сюжетного характеру, що проводять під музичний супровід, викликає у дітей більшу зацікавленість і проходить значно жвавіше. Музика піднімає настрій, змушує дитину рухатися енергійніше, граційніше, відповідно до характеру і форми музичного твору.

У дітей старшого дошкільного віку завдяки музиці підвищується рухова активність (кількість локомоцій у ходьбі, бігу в середньому підвищується на 12–16%).

В іграх, складених із вправ, що виконуються в індивідуальному темпі (стрибки вгору, лазіння, метання в ціль), а також в іграх естафетного характеру недоцільно використовувати музичний супровід.

Майстерність дорослих і чітко продумана методика проведення народних рухливих ігор і розваг забезпечать не тільки виховний, а й пізнавальний та оздоровчий ефект, сприятимуть залученню дошкільнят до витоків національної культури та духовності, зроблять їхнє дозвілля веселим та яскравим.

Дійсний оздоровчий ефект має проведення народних ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, збільшує рухливість суглобів, міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань.

Лікувальні рухливі ігри, слід ретельно добирати для дітей кожного вікового періоду. Вони проводяться протягом 3 — 4 місяців по 2 — 3 рази на день, і лише за цієї умови мають оздоровчий ефект у профілактиці захворювань дихальної, серцево-судинної системи та в період перенесених інфекційних захворювань.

Лікувальні рухливі ігри можна проводити як у груповому приміщенні, так і на свіжому повітрі з метою загартування організму дітей та зміцнення їхнього імунітету.

Приклади лікувальних рухливих ігор для оздоровлення та профілактики захворювань дихальної системи:

«Надуємо кульку» (формування глибокого дихання; відновлення носового дихання);

«Дударики — дударі» (тренування навички правильного носового дихання: глибокий вдих носом — різкий видих ротом);

«Здуваємо сніжинку» (тренування навички правильного носового дихання: глибокий вдих носом — сильний подовжений видих ротом);

«Косарики — косарі» (формування правильного ритмічного дихання: переведення рук махом убік вправо — вдих, вліво — видих);

«Поїзд» (покращення функції дихання: повільне дихання під час ходьби — прискорене дихання під час бігу).

Приклади лікувальних рухливих ігор для оздоровлення та профілактики захворювань серцево-судинної системи:

«Барабанщики»,

«Пальчик об пальчик»,

«Ложкарі»,

«Граємо в бубон»,

«Петрушки» та ін.

(виконання дій за командою; розвиток координації рухів рук; зміцнення гальмівних реакцій; врівноваження нервових процесів).

Народна гра - це не тільки активний рух і весела розвага. Це змога для кожного малюка реалізувати власне «Я» і разом відчувати себе учасником спільних дій. Не виконавцем, а саме активним учасником! Тому педагог має бути особливо уважним до того, що саме цікавить дітей, які вони висловлюють зауваження та пропозиції. Нехай малі веселяться та граються так, як їм любо.

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РУХЛИВИХ ІГОР

1. Зацікавлення дітей грою.

Передусім варто викликати інтерес в дітей до гри. У цьому разі вони краще засвоять її правила й чіткіше виконуватимуть рухи, до того ж, відчують емоційне піднесення.

Прийомами зацікавлення можуть бути:

- ❖ знайомство з дійовими особами;
- ❖ розповідь про історію гри, про те, як в неї грали раніше;
- ❖ спільне вигадкування ускладнень до гри, іншої кінцівки;
- ❖ домовленість про певну винагороду за перемогу чи, навпаки, штраф за порушення правил;
- ❖ система фантів.

2. Збір дітей на гру. Організувати гру можна в різні способи:

- ❖ використання іграшки;
- ❖ бесіда;
- ❖ загадка про героїв гри;
- ❖ заклички;
- ❖ спеціальний сигнал (удар в бубон, дзвінок, вигук тощо).

Але робити це слід швидко, бо будь-яка затримка послаблює інтерес до гри.

3. Правила гри. Пояснення нової гри може здійснюватися по-різному, залежно від її виду та змісту:

- ❖ розучувати правила напередодні недоцільно;
- ❖ правила, зміст, історію (в старшій групі) слід повідомляти до початку гри;
- ❖ якщо гра складна – поясніть головне, а в процесі гри з'ясовуйте окремі деталі;
- ❖ при повторі гри – лише нагадайте правила.

Зауважимо – пояснення змісту й правил гри має бути стислим, точним, емоційним.

4. Розподіл ролей. Способи розподілу можуть бути різноманітними:

- ❖ жеребкування;
- ❖ відгадування «В якій руці?», «Якого кольору?»;
- ❖ викидання на пальцях;
- ❖ лічилки;
- ❖ за допомогою палиці: гравці переставляють руки палицею, чия рука опиниться зверху, той веде;
- ❖ спільне голосування;
- ❖ відгадування символів капітанів.

В окремих випадках вихователь може обрати ведучого сам, залежно від гри роль лідера може дістатися як активній дитині, яка краще за інших з нею справиться, так і несміливій, яка в такий спосіб підвищить свій авторитет в однолітків.

5. Кількість повторів.

Ігри великої рухливості варто повторювати від 2 до 4 разів, залежно від віку та кількості дітей. Спокійні ігри варто повторювати 4-5 разів. Пауза між

повторами повинна складати 0,5-1 хвилину.

6. Підсумки. Завдання заключного етапу гри:

- ❖ заспокоїти дитячий організм;
- ❖ визначити, хто правильно виконував рухи, дотримувався правил гри, підтримував товаришів;
- ❖ познайомити з прислів'ями та приказками, що є доречними до виховної мети гри.

ПАМ'ЯТКА ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР

Для успішного проведення рухливої гри необхідно:

1. Добре знати зміст рухливої гри, її правила.
2. Вчасно підготувати необхідну наочність, інвентар для гри, атрибути, зробити розмітки до початку гри.
3. До гри вибрати необхідну кількість дітей.
4. Пам'ятати, що в молодших групах вихователь грає разом з дітьми.
5. Зібравши дітей на гру, створити цікаву ситуацію для зосередження уваги, зацікавлення.
6. Правильно розмістити дітей – від цього залежить активність, рухливість дітей, хід гри в цілому.
7. Жваво, емоційно, без зайвих пауз пояснити зміст гри.
8. Закріпити зміст гри за допомогою запитань (старший вік).
9. Виділити та повідомити правила гри і закріпити їх за допомогою запитань (старший вік).
10. Користуючись різними прийомами вибору ведучого та згідно з індивідуальними особливостями дітей, розподілити ролі, вибрати ведучого – від цього залежить хід гри.
11. Вивчити з дітьми слова, які використовуватимуться в грі.
12. За потреби чітко, правильно показати рухи, щоб у дітей виникло бажання наслідувати їх.
13. Давати чіткі сигнали до початку гри – від цього залежить організований початок гри.
14. Якщо діти не зрозуміли змісту гри – зупинити, ще раз пояснити, показати, як діяти.
15. За потреби включатися в гру.
16. Слідкувати за дотриманням правил, поведінкою дітей, за послідовністю виконання рухів, передбачених грою.

СХЕМА НАПИСАННЯ КОНСПЕКТУ РОЗУЧУВАННЯ НОВОЇ РУХЛИВОЇ ГРИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1. Назва гри та вікова група, в якій гра буде проводитися. Якщо є ускладнення, то вказати яке.

2. Програмний зміст записується у такій послідовності;

а) навчальні завдання щодо закріплення та удосконалення основних рухів; завдання з розвитку фізичних якостей та психічних процесів;

б) освітньо-виховні завдання (сприяти вихованню...).

3. Підготовка вихователя: вказується опрацьована література (автор; назва підручника, посібника чи статті, розділ, параграф чи сторінка) та обладнання і його кількість.

Вказується:

- 1) фізична та розумова готовність дітей до гри; нова гра чи знайома;
- 2) вказати спосіб, за допомогою якого зберете дітей до гри; як розташуєте дітей до початку пояснення гри;
- 3) чим зацікавите дітей до участі в грі (вірші та загадки записувати повністю); почати гру в кожній віковій групі можна з пригадування того, що з дітьми спостерігали, з показу іграшки, картинки, читання вірша чи відгадування загадки.

Далі необхідно записати повністю пояснення змісту та правил гри:

- для дітей молодших груп: назвати гру, розподілити ролі, роздати атрибути, сказати кілька фраз, що стосуються початку гри; разом з тим необхідно записати прийоми керівництва грою, роль вихователя у грі та кількість повторів гри;
- для дітей середньої групи: спочатку записати пояснення змісту гри та роботу з правилами, а вже потім вказати спосіб розподілу ролей (лічилки записувати повністю) та роздачу атрибутів; записати повністю керівництво грою;
- для дітей старшої і підготовчої груп: записати повністю пояснення змісту та правил гри; вказати конкретно запитання щодо закріплення правил гри; записати лічилки, які будуть використані при розподілі ролей; вказати місце роздачі атрибутів, а також повністю записати керівництво грою.

У кінці конспекту для дітей усіх вікових груп записати, як закріпили назву гри та здійснили підсумковий аналіз, кількість повторення гри. Якщо вводяться ускладнення або музичний супровід під час останнього повторення гри, то також вказати.

ПРИМІТКА:

- у молодших групах вихователь у кінці гри (найчастіше від імені головної дійової особи – іграшки) дає схвальну оцінку дій дітей; гру можна закінчити піснею, віршиком, збором іграшок або пропозицією перейти до іншого виду діяльності;

- у середній групі вихователь у кінці гри схвалює дії дітей, а в разі потреби робить зауваження, але в доброзичливій формі;

В усіх групах вихователь визначає рівень власної активності під час проведення гри, продумуючи запитання, які він поставить після закінчення гри дітям. Питання необхідно записати в конспект (наприклад – хто з вас, діти, старанно, найкраще виконував рухи; дотримувався правил гри; грався чесно; виручав, допомагав товаришам, краще виконував головну роль чи роль ведучого; чи було цікаво гратися; хто заважав під час гри, приклад, тому, що не знав слів тощо).